

четавайки комуникативната природа на художественото творчество, то ни отправя към едно по-съвременно гледище за традицията и приемствеността. Не е трудно да се разбере, че подлага на преценка литературно-историческия подход, който подрежда фактите, без да се съобразява с тяхното естетическо актуализиране във времето. Следователно има пряко отношение към аксиологическия принцип в литературната история. В тази връзка искам да подчертая, че в изказванията на Г. Стоев и Ем. Станев (а и на редица други писатели) личното творчество влиза в корелация с техните характерологични оценки за българския творец и българското естетическо съзнание, за отношението на българската литература към другите развити литератури и към световната литература. Тази интеграция на творческия „аз“ с процеса е особено ценна за литературния историк, защото показва едно високо художествено самосъзнание, узряло да превърне опита и фактите в концепция, да свърже творческите си задачи със задачите и развитието на националната литература. То надхвърля рамките на субективно заинтересованото отношение към литературната критика и влиза в диалог с цялостната ѝ мисия и послание, подтиква я към отговорност. Свидетелства от този род доказват, че анкетаторът (в съответствие с природата на писателя) трябва да насочва вниманието му не само към чисто биографичните моменти на средата и развитието, към отреагиране на исторически факти и събития, а и към естетически самопризнания и оценки. Трябва да провери и дори да провокира неговото съзнание в границите на един по-широк литературен и естетически терен. По този начин ценните факти от собствения литературен опит и литературния живот (каквито има в почти всички анкети) ще бъдат осмислени на едно по-висше ниво, а именно в отношение към чуждия опит, към националната и междулитературна (европейска, световна) традиция; ще изразят съществена та за развитието на литературата връзка — връзката историческа (обективна) реалност — художествена (фикция) реалност.

Изминатият път на литературните анкети дава повод за добра равностметка, показва, че този традиционен жанр има своето съвременно продължение и нови перспективи за развитие, независимо от универсализирането на анкетната форма. И че тези перспективи са в тясна връзка със задачите и перспективите на българската литературна наука.

ЛИТЕРАТУРНАТА СЪВРЕМЕННОСТ

Владимир Янев

На пръв поглед целта на литературната анкета е да се реставрира миналото, да се открият обществено-историческите и естетическите ситуации, определили житейския и творческия път на изследвания писател. Доколкото обаче той е създал (и продължава да създава) литературни ценности, доколкото повече или по-малко активно участва в съвременния литературен процес, неговите спомени, оценки за минали събития и личности и най-вече неговите специфични възгледи за творчеството и възприемането му са остро актуални. Иначе казано — най-значимата цел на литературната анкета е в пресъздаването на живия писател, на живота му творчество в условията на съвременния динамичен литературен процес.

Има и нещо друго — в съвместните усилия на анкетиран и анкетатор анализът и самоанализът, единството и противоречието им със съвременните форми на усвояване на действителността („чисто“ художествени, художествено-публицистични, есеистично-мемоарни и пр.) представят анкетите не само като сбор от любопитен материал върху съответния творец, не само като път към творческата лаборатория на писателя, но и като активна форма на литературно общуване и осъществяване. В анкетите е налице и онзи своеобразен жанровостил „синкретизъм“, характерен за множество съвременни прояви на нашата и световната литература. Това определено ги вписва в общата картина на днешния литературен процес — анкети не са гробници от факти, аз съм по-склонен да ги възприемам като важни артерии, като действащи комуникационни връзки в оживлението на съвременния литературен град. Те са насочени и към решаването на проблеми с определено актуален характер — за мястото на писа-

теля, за позицията му, за своеобразието на възгледите му не само по отношение на неговите, но и на чуждите художествени произведения. В този смисъл анкетите са и своеобразна форма на създаден днес мемоар, и форма на историко-литературно и литературно-критическо отношение към литературата. Прибавим ли към това и наличието на множество житейско-биографични етюди, разпръснати с щедра ръка от анкетираните в техните спомени, които по същество представляват сътворени устно произведения, ще видим, че анкетите не са форма на литературно архиварство, а способ за своеобразно активизиране на писателската енергия.

Заслужава внимание и фактът, че самата методология на анкетирането предполага присъствието и открояването на живата, изтъкана от противоречия, страсти, убеждения и волеви импулси личност. Независимо от съществуването на принципи ориентир към разкриването на тази личност, анкетаторът не се стреми да нормативизира общуването, да го въвлече насилствено в руслото на предварителната схема. Неговата предварителна подготовка е много отговорна и задължителна, но тя има не толкова ръководен, колкото насочващ характер и затова не предполага канонизиране на въпросите и отговорите. В повечето от издадените литературни анкети не се чувства схоластиката, нормативизирането на изводите от общуването, нарушаването на пропорциите в изявите на анкетатора и анкетирания. Това определя и чувствителния интерес на „савторите“ към актуалната литературна действителност. В това няма нищо чудно — макар и до голяма степен интерпретираща минали факти, анкетата се създава „сега и тук“, тя самата е изпълнен актуален факт.

Тази актуалност е очевидна особено при анкетите с Емилиян Станев (Иван Сарандев), Ламар (Михаил Тошков), Добри Жотев (Весела Янева), Младен Исаев (Стефан Коларов), Иван Мартинов (Тодор Янчев), Генчо Стоев (Драган Ничев), Давид Овадия (Благой Димитров). Изброявайки тези книги, виждам, че по същество те са и най-успешните в поредицата. Не е ли тяхната пареща актуалност един от безезите за успеха им? И затова може да се съжбялява, че са пропуснати възможностите за засягане на по-остро съвременни проблеми при анкетите с Андрей Гуляшки, Александър Геров, Вичо Иванов, Калина Малина и др. Причините вероятно са от обективен характер, те са свързани и с по-специфичната литературна роля на някои от тези автори в най-новия естетически живот, но все пак възможности за тяхното „провокиране“ е имало и е жалко, че те не са използвани докрай.

Раздвиженият характер на анкетирането води до неравномерност при оценките на съвременните литературни явления, до по-нецеленасоченото им обхващане, но все пак тези оценки са налице и в своеобразното бунтарско-скептично отношение на Ем. Станев, и в анархистично-мъдрите и подлежащи на корекция реплики на Ламар, и в народопсихологическата основа на Добри Жотевото мислене. Генчо Стоев разкрива най-ярко същността на култовската действителност, схематизирането и догматизирането на литературния живот, като ги разглежда в личностно-трагичен аспект. Малко по-праволинеен изглежда Иван Мартинов, много остро проблемен е Давид Овадия. Примерите могат да се продължат, но по-важното е друго — чрез относително „нерегламентиран“ си характер анкетата се превръща във форма на актуална борба за собствено мнение върху съвремението, във форма за въздействие върху него. Това още повече подчертава неканоничността и творческият дух на анкетата, която под напора на жизнено-естетическите и индивидуално-психологическите особености на съвременните автори се превръща в своего рода есеистико-публицистична творба.

В този смисъл анкетите и днес дори са едно много ценно достояние, капитал, чиито лихви ще се увеличават непрекъснато в бъдеще, защото в тях е скътан индивидуалният творчески свят — с неговите радости и горчилки, с достойнствата и несъвършенствата му, с историко-актуалната му характеристика. Затова и много от аспектите на този опит имат остро съвременно звучене и са изказани в императивно-афористична форма. Достатъчно е да споменем в това отношение изкристализираната във фразите на Ем. Станев, Ламар, Г. Караславов, Д. Жотев, Г. Стоев, Д. Овадия и др. мъдрост. Примери има много и те изкушават да бъдат цитирани, но това би могло да стане много по-уместно в утрешната антология на българските литературни афоризми.

Важен аспект в литературните анкети е свързан с опитите за корекция на неправилни мнения, за борба с противоположно изразени становища с десетилетна давност, коя-

то очевидно продължава и в настоящето — да кажем спорът на Ив. Мартинов с А. Гуляшки за организирането на литературния кръжок „Христо Смирненски“, уточнявашо-коригиращите оценки на Калина Малина за „Литературен глас“ и др. В анкетите често се интерпретират разногласията около „кормиловската история“ (от Ламар, А. Гуляшки, Мл. Исаев, Г. Караславов и др.), което е още едно доказателство, че и в оценката на миналото присъства съвременността — с нейната историческа дистанция, но и с нейните пристрастия и незавършености. Това още по-ясно подчертава актуалния патос на анкетите. Важното е, че в случая съвременните акценти се поставят не като плод на унило и умозрително умуване с псевдотеоретически характер, а като нещо съкровено, изстрадано, може би пределно субективно и точно за това обществено ценно.

Такава ценност са и сведенията и оценките на Д. Жотев за раждането на априлското поколение, гражданската непримиримост на Давид Овадия при търсенето и изстрадването на истината, модерността на творческото себевзиране при Г. Караславов, Мл. Исаев, Г. Стоев и др. И днес, а още повече за в бъдеще, не само специалистите, а и широките читателски слоеве трудно могат да се ориентират не само в творческия свят на отделния писател, но и в развойните процеси на литературата ни, без да имат предвид и богатството на литературните анкети. Затова ми се струва, че не трябва да се смята за приключила работата с когото и да било от досега анкетирания живи писатели, те са в процес на непрекъснато развитие и себевглеждане и ще бъде жалко, ако се пропусне възможността да се фиксират новите моменти в творческата им еволюция.

Разбира се, грешките, недоразуменията, неточностите и противоречията при широтата и „цензурираността“ на мненията са неизбежни. Вzeti в своята цялост обаче, анкетите и с отделния творец, и в своята целокупност са актуално оръжие за литературна борба, насочена към спечелването на духовни съобщници в името на голямата цел — чрез вглеждането в миналото и настоящето да се уловят контурите на бъдещето.